

אור שמח

הלכות גירושין פרק י הלכה ז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לז - תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הלכה ז

ואם¹ בא עליה הראשון קודם שיגרש השני הרי הולד ממזר מדבריהם:

מתי הוי ממזר מראשון ושני

רבנן בתוספות (יבמות פז, ב ד"ה הולד) כתבו², דמן השני הוי ממזר אפילו לאחר שנתן לה הראשון גט, ומירושלמי (שם פ"ה ה"א) מבואר דאם בא עליה הראשון אחר שגירשה השני אינו ממזר מדבריהם יעו"ש³. וכן מוכח שם דמן השני לא הוה ממזר רק קודם שיגרשה

¹ ז"ל הרמב"ם (גירושין י, ז) "האשה שנשאת ואחר כך נמצא הגט בטל, או בא בעלה אחר ששמעה שמת, אין הבעל הראשון והשני זכאין לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפר נדריה, וכל פירות שאכלו שניהן אחר שנשאת אין מוציאין מהן, ואין לה כתובה ולא תנאי מתנאי כתובה ולא מזונות לא על זה ולא על זה, ואם נטלה מזה או מזה תחזיר, וכל מה שבלה או אבד מנכסיה אפילו מנכסי צאן ברזל אין מוציאין אותן לא מזה ולא מזה, והולד מן השני ממזר, ואם בא עליה הראשון קודם שיגרש השני הרי הולד ממזר מדבריהם. גירשה השני ונטלה ממנו כתובה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל אין מוציאין מידה מה שנטלה לא מן המזונות ולא מן הכתובה" עכ"ל.

² ז"ל התוספות (יבמות פז, ב ד"ה הולד ממזר) "הולד ממזר מזה ומזה - אר"י דאפילו לאחר שנתן הראשון גט הוי ממזר מן השני, מידי דהוה אראשון שהולד ממזר ממנו" עכ"ל. כוונת התוס' לומר, דזה שהוא ממזר מן הראשון, בהכרח שהוא רק ממזר מדרבנן, דאשתו הוא בכל אופן, וכיון שהמשנה משווה את הראשון והשני, בהכרח שגם ממזר מן השני הוא מדרבנן, וזה רק אם הראשון נתן גט שאם לא נתן גט הוא ממזר מהשני מדאורייתא. מבואר בדבריהם, שהשוו את השני לראשון, וכיון שממזר מהשני הוא לאחר נתינת גט מהראשון, גם ממזר מן הראשון הוא אפילו לאחר נתינת גט מהשני. אבל הירושלמי סובר שאין להשוות בין ראשון לשני, ולכן אמרו בירושלמי [מובא להלן], שלאחר שנתן הראשון גט אינו ממזר מן השני, ובהכרח אינם שוים, דלפי זה ממזר מן השני הוא ממזר מהתורה, וממזר מהראשון הוא מדרבנן, ולכן כמו כן אין הכרח לומר שהוא ממזר מהראשון לאחר שהשני נתן גט, שהרי אינם שוים, ולכן גם ממזר מהראשון אמרו שהוא רק לפני שנתן השני גט. ואפשר לומר, דלפי הירושלמי, ההשוואה היא, שכל המשנה מדברת לפני שנתנו גט, לא ראשון

הראשון, אף על גב דקודם שיגרשה הוי ממזר דבר תורה, מ"מ לא גזרו שיהא ממזר אחר גירושיו ראשון, רק כגיטה כן ממזרה, שקודם שנתגרשה מן השני הוי ממזר מן הראשון מדבריהם יעו"ש. ועיין ביאורי הגר"א (אה"ע סימן י"ז אות קע"א) שעמד בזה, אולם שיטת התוספות והרא"ש דבכל גווני הוי ממזר, והשוו הראשון לשני בכל דבר יעו"ש.

סיכום: לשיטת התוס' והרא"ש, ראשון ושני שוים לגמרי, ולעולם הוי ממזר מן הראשון והשני, בין נתנו גט ובין לא נתנו גט, ובכל האופנים הוא ממזר מדרבנן, מלבד ממזר מן השני לפני

ולא שני, ורק באופן זה אמרו שהולד ממזר מזה ומזה, מן הראשון מדרבנן ומן השני מהתורה, אבל לאחר שנתנו גט, לא הוי ממזר לא מראשון ולא משני.

³ ז"ל הירושלמי (יבמות י, א) עם פירוש ידיד נפש: "והנולד ממזר מזה ומזה. ושואל ניקח דנולד ממזר מן השני מבין אני שהולד מהשני ממזר, שהרי נולד מאשת איש, אלא מדוע הנולד ממזר מן הראשון, הרי היא אשתו ולא נאסרה עליו אלא בלאו, ואם הולד אינו ממזר איך מתירים לו לישא ממזרת, ועונה רבי בא בשם רבי יצחק אבא, דרבי יצחקא משנתנו בשיטת ר' עקיבא היא. דרבי יצחקא אבא, ה"א על סוּטָה אם אשתו נטמאה עם אחר והיא סוטה, ובעלה בא עליה, אף על פי שאין כאן אלא איסור לאו הנולד ממזר וכן המתקזר גרושתו משנישאת הנולד ממזר לדעת ר' עקיבא הבא על חייבי לאוין הולד ממזר. ר' יוסי בשם רבי הילא אמר דבגרי הפל הנולד כְּשֶׁר מהתורה, ואינו ממזר אלא מדרבנן כְּגִיטָה כמו שחכמים הצריכו את הראשון לתת לה גט משום ריח ערוה, כמו שראינו לעיל כְּנִמְצִיגָה כך חכמים אמרו על הולד שיהיה ממזר, ואכן אסור בבת ישראל מדרבנן ובממזרת אסור מהתורה. ושואל מה נפק מן בְּיָנִיהוֹן, מה ההבדל הלכה למעשה בין ר' עקיבא לר"י, ועונה נתן לה השני גט וְאַחֵר כָּךְ בָּא עֲלֶיהָ הָרָאוּשׁוֹן. על דַּעֲתִיָּה לשיטתו דרבי בא בשם רבי יצחקא הנולד ממזר כְּרִבִּי יצחקא שהרי הוא מחזיר סוטתו על דַּעֲתִיָּה דרבי יוסי בשם רבי הילא, דבגרי הפל הנולד כְּשֶׁר כי לא גזרו חכמים אלא עד שהשני לא גירש שיש מקום לטעות באיסור אשת איש. אבל לאחר שהשני גירש אין מקום לטעות אלא באיסור מחזיר גרושתו, וכיון שהגט אינו אלא מדרבנן, לא גזרו חכמים על הולד, והוא כשר" ע"כ.

אור שמח

הלכות גירושין פרק י הלכה ז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לז - תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ראיה שבנה ממזר מדבריהם

ולענ"ד משמע כדבריהם, מהך דאמר רב ששת לפשוט בעיא דעד אחד ביבמה⁵ (שם צג, ב), ממשנתנו (שם צב, א), דקתני א"ל מת בנך ואח"כ מת בעליך כו', ה"ד אילימא תרי ותרי כו', ועוד [ספק] ממזר הוא, וכ"ת לא דק, והא מדקתני סיפא הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר ש"מ דוקא תני. דמאי איריא הא להא, ועל כרחין דסבר דמן השני ממזר מדבריהם, א"כ הא דקתני והאחרון אינו ממזר, היינו שאינו ממזר דבר תורה, ופירוש, דלענין להתירו בממזרת איכא בינייהו, שהראשון הוא ממזר מן התורה ומותר בממזרת, והשני הוא רק מד"ס ואסור בממזרת, וכדאמרי שמואל ור"י בריש פרקא (שם פט, ב) דאסור בממזרת, ואם נימא דהא דתני ממזר היינו ספק ממזר, ואסור בממזרת, ורק לאסור בבית ישראל הוא ממזר, א"כ הא האחרון ג"כ אסור בבית ישראל.

סיכום: מוכח בש"ס שרב ששת סובר שלשון המשנה האחרון אינו ממזר היינו רק דמאורייתא.

בהכרח דרישא וסיפא לא באותו אופן

ואם תאמר⁶ כיון דלמאי דס"ד דעד אחד אינו נאמן ביבמה, וא"ל מת בנך ואח"כ מת בעלך ונתיבמה מיירי בעדים, א"כ גם סיפא דא"ל מת

מאי חזית דסמכת אהני, סמוך אהני! ועוד, ממזר, ספק ממזר הוא! וכ"ת לא דק, והא מדקתני סיפא: הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר, ש"מ דוקא קתני! אלא לאו ש"מ חד, וטעמא דאתו בי תרי אכחשוה, הא לאו הכי מהימנ" ע"כ. ופירוש רש"י וז"ל "עד אחד ביבמה - מעיד שמת בעלה כדי שתתיבם: דרחמא ליה - אוהבת את יבמה: הולד ממזר - דבר חייבי כריתות הוא דאשת אח שיש לה בנים בכרת" עכ"ל.

ויש לדקדק, מה הראיה מסיפא לרישא, דלמא ברישא הוא ספק ממזר, והתנא קורא לספק ממזר בלשון ממזר, וכן לממזר ודאי גם קורא ממזר. אלא בהכרח, שסובר רב ששת, דהאחרון בסיפא דתנן אינו ממזר, רק מדאורייתא אינו ממזר, אבל מדרבנן הוא ממזר, והתנא קורא לממזר דרבנן אינו ממזר כיון שאסור בממזרת, אם כן ברישא דקתני ממזר, שמע מינא שהוא מותר בממזרת, והוא ממזר ודאי. זה ראיית רב ששת. מוכח, דסובר רב ששת שהאחרון ממזר מדרבנן כשיטת התוס' והרא"ש.

⁶ פירוש: כיון דרישא לרב ששת איירי בשני עדים, גם סיפא איירי בשני עדים, אם כן הא דקתני בסיפא האחרון אינו ממזר, פירוש, אינו ממזר כלל

שראשון נתן גט, דאז הוא ממזר מהתורה. אבל לירושלמי, אינו ממזר רק לפני שנתנו גט, אבל לאחר כן אינו ממזר, וכן סובר הרמב"ם.

נשאת על פי עדים ונודע שהבעל היה חי

אולם היכי שבאו עדים ואמרו מת בעלה, ואח"כ נתברר שקיים היה ומת, דשנינו במשנתנו (יבמות צב, א) דהאחרון אינו ממזר בזה הביא הרא"ש⁴ (שם פ"י) בסימן ג' מחלוקת, ד"א כיון שמת הבעל במדינת הים עד שלא נודע שקיים היה, כיון שלא שייך קנס אצל הבעל לא קנסוהו גם להשני שיהא ממזר, והובא דעה זו בש"ע (אה"ע סימן י"ז סנ"ו) ותוספות (יבמות שם ד"ה אבל) ורא"ש פליגי ע"ז ע"ש.

סיכום: באו עדים שמת בעלה ונשאת, ואח"כ נתברר שקיים היה, יש אומרים שהבן שנולד לאחר שמת בעלה, אינו ממזר אפילו לא מדרבנן, ואינו דומה להנ"ל, כיון שלא שייך לקנס לבעל, שכשנודע כבר מת, לכן לא קנסו גם לשני, והרא"ש והתוס' סוברים שהוא ממזר מדרבנן שעיקר הקנס הוא על השני.

⁴ ז"ל הרא"ש (יבמות פרק י סימן ג) "ויש אומרים דהיכא שבא הבעל וקנסוהו חכמים שהולד ממנו ממזר, קנסוהו נמי לגבי השני דהולד ממנו ממזר אף לאחר מיתת הבעל או גירשה, אבל היכא דמת הבעל במדינת הים, כיון דלא שייך קנס לגבי בעל, לא קנסוהו נמי לגבי שני. ואינו כלום, דעיקר קנסא לשני הוא שנישאת לו באיסור, ואגב השני קנסוהו נמי לגבי ראשון" עכ"ל. פירוש נחלקו בפשט המשנה דתנן (יבמות צב, א) "אמרו לה מת בעליך וניסת, ואח"כ אמרו לה קיים היה ומת - תצא, והולד ראשון ממזר, והאחרון אינו ממזר", האם הא דתנן "והאחרון אינו ממזר" פירושו שמותר לגמרי אפילו מדרבנן, או שאינו ממזר מן התורה, אבל הוא ממזר מדרבנן.

⁵ ז"ל הגמ' ביבמות (צג, ב) "בעו מיניה מרב ששת: עד אחד ביבמה, מהו, טעמא דעד אחד - משום דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקר, והכא נמי לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד - משום דאיהו דייקא ומינסבא, והכא כיון דזימנין דרחמא ליה - לא דייקא ומינסבא, אמר להו רב ששת, תניתוה: אמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעליך ונתיבמה, ואחר כך אמרו לה חילוף הדברים - תצא, והולד ראשון ואחרון ממזר; היכי דמי, אילימא תרי ותרי,

אור שמח

הלכות גירושין פרק י הלכה ז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לז - תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ולפ"ז קשה, כיון דסובר הירושלמי דלא כבבלי, דהבא על סוטתו לדברי הכל אינו ממזר, א"כ הא משנתנו (שם צב, א) דקתני מת בעלך ואח"כ מת בנך כו', דאתיא כרע"ק, דיש ממזר מיבמה, א"כ איך תני סיפא והאחרון אינו ממזר, הא סוטתו הוה, ואף על גב שהוליד אחר מיתתו הוה ממזר, וע"כ דמשו"ה דבאמת הוה אנוסה דבר תורה, רק מדרבנן משום דלא דייקא הוה כסוטה, ומה"ת אינו ממזר, וזה כמו דפירשו תוספות ורא"ש אליבא דידן.

סיכום: ואע"פ שלשון המשנה "ואינו ממזר" משמע לגמרי, דלא כהתוס' והרא"ש, בהכרח שהירושלמי סובר שאינו ממזר הכונה מדאורייתא, שהרי הוא מעמיד המשנה כרבי עקיבא ולרבי עקיבא היא סוטה.

הוכחה מהירושלמי דלא כהתוס' והרא"ש

אולם מירושלמי שם (שם ה"ג) דאמר מה את עביד לה כעידי מיתה או גירושין, חזינן דמוקי למשנתנו בתרי שאמרו לה מת בעלך ואח"כ מת בנך וניסת, והא דלא מוקי בעד אחד, היינו משום דמשנתנו סתמה והולד מהאחרון אינו ממזר, דיקשה לרע"ק אמאי אינו ממזר, ומשו"ה מוקי בניסת עפ"י עדים, דבכה"ג גם מדרבנן מותרת לפי משנתנו, ולכן האחרון אינו ממזר, א"כ לפ"ז חזינא דירושלמי מוקי לה בכה"ג דאינו ממזר כלל אפילו מדרבנן, א"כ ה"ה לתלמודן דמוקי למשנתנו בעד אחד ג"כ אינו ממזר מדבריהם, והפשוט כשיטת רבינו, וכן מבואר כוותיה בירושלמי, אף על גב דגמרא דילן תלי טעמא דמשום דעבדא איסורא קנסוה רבנן, בכ"ז לענין ממזר הוה רק משום דהיא כאשת השני, הואיל וצריכה הימנו גט, והוי כבא על אשת השני, הא לאחר גירושין או לאחר מיתה בין מראשון בין משני אינו ממזר, ודו"ק בכ"ז.

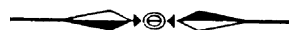
סיכום: מדברי הירושלמי מתבאר דהאחרון אינו ממזר היינו אינו ממזר כלל, וא"כ י"ל דגם לפי הבבלי אינו ממזר היינו אפי' מדרבנן והיינו כשיטת הרמב"ם דאינו ממזר אפילו מדרבנן.

בעלך וניסת מיירי בעדים, ואם ניסת בעדים סתמה משנתנו לעיל דמותרת לחזור להראשון, ואינה צריכה גט, ולכן בכה"ג אם אמרו קיים היה ומת, הולד האחרון אינו ממזר מדבריהם כלל, שלא קנסוה חכמים מידי, כמו שלא קנסוה מראשון, כן לא קנסוה משני שיהא הולד ממזר מדבריהם, ומאי מוטיב רב ששת. ותצא, משום דאף בעדים לר"ש אסורה לשני, כמוש"ב מכבר מדברי הירושלמי. זה אינו קושיא, דאטו כי מוקמינן לה בעד אחד אטו כולה משנתנו בעד אחד, הלא סיפא דקתני א"ל מתה אשתך ונשא אחותה ע"כ לא מיירי בעד אחד, דעל זה עד אחד לא מהימן שמתה אשתו וישא אחותה וע"כ בשני עדים, אף על גב דרישא דתני אמרו לו מיירי בעד אחד, כל חד דמהימן גביה הוא בכלל אמרו לו, א"כ אף על גב דנאמר דביבמה אין עד אחד נאמן, ואמרו לו היינו שני עדים, בכ"ז גבי מת בעלך וניסת, דעל נשואין מהימן עד אחד, כוונת משנתנו דאמרו לו היינו כדין נאמנות להשיאה, וכיון שמיירי גם בניסת עפ"י עד אחד איך תני האחרון אינו ממזר, דהא לאסור בבת ישראל הוה גם האחרון ממזר, והיינו כשיטת הרא"ש ותוספות דאף במת במדינת הים ג"כ הולד מן השני ממזר מדבריהם.

סיכום: בהכרח שיש בבא במשנה שמדברת בשני עדים, ויש בבא בעד אחד, והבבא של רישא ביבמה בשני עדים, והסיפא של מת בעלך בעד אחד, וזה הראיה של רב ששת, ומכאן ראייה לתוס' והרא"ש הנ"ל, כמבואר לעיל.

ישוב לשון המשנה "מן האחרון אינו ממזר"

ואם כי לשון המשנה והאחרון אינו ממזר מורה דאינו ממזר כלל אפילו מדבריהם, וזה מופת לכה"פ כהן שיטה דאם מת הבעל ולא בא ממדינת הים דאינו ממזר. ע"ז אשיב לך שאינו מוכרח, מדחזינא בירושלמי דפריך בריש האשה רבה (יבמות פ"י ה"א) ניהא משני ממזר, מן הראשון אמאי, אר"ז אתיא כרע"ק, דרע"ק אמר הבא על סוטתו הולד ממזר, הבא על מחזיר גרושתו משניסת הולד ממזר.

ששת לדקדק שברישא הוה ממזר ודאי, דלמא ספק ממזר, כמבואר לעיל. ואף על פי דתנן תצא, זה לא קשיא, דהיא באמת תצא גם בשני עדים.

אפילו מדרבנן, דהרי בנשאת בשני עדים מבואר במשנה שלא קנסו כלל, ובנה כשר לאחר מיתת בעלה, אם כן כיון שבסיפא דתנן האחרון אינו ממזר פירושו אינו ממזר כלל אפילו מדבריהם, הדרא קושיא לדוכתא, מנין לרב